

TIBIRKE KIRKE

Af H. P. Honore.

Ved et nærmere studium af den gamle kirke bliver man klar over, at den har undergået mange forandringer i tidens løb.

Dens oprindelige udseende får man indtryk af ved at betragte Nødebo Kirke. Den og Tibirke Kirke lignede i deres første skikkelse hinanden overordentlig meget.

Tibirke Kirke er sandsynligvis bygget allerede 1120-30, før teglstenene fandt anvendelse her i landet. Den har formodentlig afløst en endnu ældre trækirke, hvilket adskillige af vore gamle landsbykirker har gjort. Trækirkerne har ikke kunnet bestå i vort klima i modsætning til de norske stavkirker.

Den oprindelige del af kirken er de to hvælvingsfag, hvori indgangsdøren og prædikestolen findes samt et senere nedrevet kor, muligvis afrundet med en apsis. I denne bygning har sandsynligvis i vestenden den nuværende døbefont haft sin plads. I oldtid og middelalder var døbefont en almindeligvis anbragt ved indgangen, enten lige indenfor denne eller i et særligt rum foran den – ud fra den tankegang, at børnene ikke måtte komme ind i selve kirken, før de var kristnede.

Når vi forestiller os denne bygning uden hvælvinger, med bjælkeloft og bly tag, har vi et billede af den oprindelige Tibirke Kirke. Vi kan godt se for os den tætte lille bygning med dens enkle skønhed. Man ved, at da dørene - for den havde nemlig både en mandsdør i sydsiden og en kvindedør i nord - åbnedes indad og derfor kunne spærres med en forsvarlig slå, og der kun var to små, højtsiddende romanske vinduer, har kirken været et relativt godt sted for sognefolkene at søge tilflugt i i ufredstider.

Omkring år 1200 har man i kirkens vestende føjet en tilbygning til, den, der nu rummer orglet. En rundbue har givet adgang til dette rum fra kirken. Og et lavt, sandsynligvis firkantet (kvadratisk) trætårn med spidst pyramidetag har hævet sig over denne tilbygning.

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1971-72

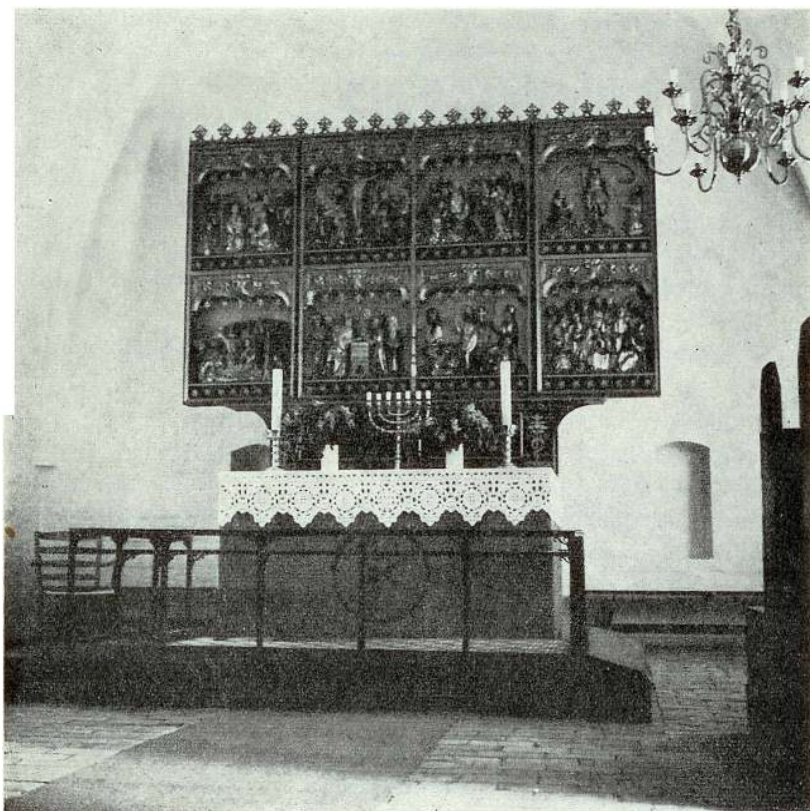
Efter ca. 100 år uden påviselige forandringer sker der så noget højst bemærkelsesværdigt, idet man bygger det nuværende store kor, som så vidt vides er det eneste kirkekor i landet, der er bredere end selve kirkeskibet. Det var en kæmpemæssig udvidelse af kirken, for oret måler 29 fod i længden og 21 fod og 6 tommer i bredden. Det er ikke bygget for at skaffe plads til menigheden. Det er tilladt at formode, at først for et halvt århundrede siden har Tibirke Kirke samlet en menighed så stor, at der blev brug for koret til at rumme menigheden.

Koret blev bygget for at give plads til gejstlighedens arbejde. Det ser ud til, at koret ikke har haft vinduer, hverken i syd eller nord, hvilket sandsynliggør, at der foruden hovedalteret har været sidealtre både i syd og nord. Disse altre er der blevet brug for, fordi mange efter besøg ved Helene Kilde har ønsket læst messer. Og det er vel også sandsynligt, at midlerne til den store korbygning stammer fra de valfartendes gaver.

Den næste store forandring kan nogenlunde fastsættes til ca. 1450. Det drejer sig om tårnets opførelse. På den tid var det blevet almindeligt, at kirkerne havde tårne. De yngste af herredets kirketårne er nok Esbønderup's og Tibirke's, der er temmelig ens.

Tårnet er opført af røde munkesten. Begge dets kamgavle er dekoreret med meget smukke blindinger. Det kønne tårnrum har indgang i vest, og det har åbenbart været forbundet med kirken og sikkert tjent som dåbsrum. Det må antages, at døbefonten har været flyttet ind i det. Da tårnbygningen har stået færdig, har kirken formodentlig haft sit gennem alle tider smukkeste udseende. Hvorfor man på et eller andet ukendt tidspunkt har muret til mellem tårnrum og kirkerum og ikke beholdt det smukke tårnrum i tilslutning til selve kirken, vides ikke. Men kan det tænkes, at man i langt senere tid har haft svært ved at få opvarmet kirkens vestligste del? Trist er det i alt fald, at dette smukke rum gennem mange, mange år kun har været brugt til oplagsrum.

Kunne det tænkes, at det endnu engang blev tilsluttet kirkerummet, ville det kunne tilføre det en meget heldigt virkende skønhed og fjerne det indtryk, man nu har ved indtræden i kirken, at der er for

kort til dens vestre ende, sammenlignet med den store længde af skib og kor mod øst.

Kirkens våbenhus må antages at være opført omtrent samtidigt med tårnet. Det har næppe oprindeligt haft noget vindue. Det ret store vindue er af nyere dato, ligesom spidsgavlens øvre del. Har gavlen hvad må formodes - oprindelig været kamtakket, er det muligt, at konstruktionen har vist sig ikke at være bæredygtig, og man derfor har bygget den høje spidsgavl.

Når kirkedøren ikke ligger midt for rummets endevæg, skyldes det, at man ikke kunne bygge våbenhuset midt for den uden at skjule kirkens vestligste vindue med bygningens tag. Af samme grund er

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1971-72

bygningens tagkonstruktion blevet så høj og smal i forhold til dens lave mure.

Omkring 1450 har Tibirke Kirke, som sagt, nok haft sit smukkeste indre med bjælkeloftet og sine romanske vinduer. Men efterhånden var det blevet mode, at kirker havde hvælvinger. Også Tibirke Kirke fik sine hvælvinger, næppe længe efter sit tårn. Helt til 1869 var der i øvrigt hist og her en bjælke anbragt tværs over rummet for at støtte.

Hvælvingerne har ofte været kritiseret på grund af deres uregelmæssigheder. Men de har jo holdt, som de skulle, og mig forekommer det, at de netop med deres lidt »hjemmegjorte« præg er rørende smukke i deres troskyldige enfold.

Da reformationen kom, gik det Tibirke Kirke som de fleste andre kirker. I iveren efter at udslette så mange spor fra den katolske tid som muligt over kalkede man al den billedlige udsmykning. Nu vides kirken ganske vist ikke at have haft synderligt værdifulde kalkmalerier, så der er måske nok ikke meget at begræde. Men sidealtrene blev fjernet, og der blev indsat to store vinduer, et i syd og et i nord. Da det sidstnævnte udfyldte kvinde dørens øverste del, blev dørens nederste del tilmuret. For så vidt var det naturligt, at når menigheden skulle synge salmer og måske også følge med, når de bibelske tekster blev oplæst, måtte man have lys. Dette altså i og for sig naturlige fænomen forandrede kirkens indre ganske overordentligt og gav med tilmuringen af de gamle små vinduer kirkens ydre et lappet udseende. Det var derfor naturligt, at hvidtekosten kom i gang. Kun tårnet og måske også koret undgik at blive hvidtet.

Man kan fordømme denne ændring, som reformationen medførte, men man må altid huske, at kirkens første formål ikke er at stå og se stilig ud. Dens formål er at blive brugt til det, vi har en kirke til. Og enhver, som en sommermorgen har været med til at synge »Se, nu stiger solen af havets skød« eller »1 al sin glans nu stråler solen«, må vil alligevel erkende, at det var godt, at Tibirke Kirke fik vinduer, så man kunne se i sin salmebog.

I 1562 fik kirken sine nuværende stolestader. Og det er muligt, at det er sket samtidigt med de lige forannævnte forandringer, idet disse jo hovedsageligt fandt sted i den del af kirken, hvor de faste stolestader anbragtes. I sydsiden anbragtes mandsstolene. Den øverste til

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1971-72

hørte præstegården. Den var dobbelt og havde derfor to endegavle. Den blev fjernet, da man flyttede prædikestolen fra dens hidtidige plads i selve korbuen til dens nuværende plads. Den næstøverste er på sit skjold prydet med hammer og tang og har altså tilhørt smeden. Og at smedens bæk var den øverste efter præstegårdens peger nok tilbage til de tider, da jernets brug var ny, og den mand, der herskede over jernet, var den vigtigste i byen.

Så følger bymændenes, altså gårdenes stole med deres bomærker, som er vanskelige at tyde. Kun to af dem har tydelige hentydninger til bondens arbejde med plov og greb. Ret langt nede i rækken er der en stol med et beskægget mandshoved, forsynet med en spidshue. Man har tidligere været tilbøjelige til at mene, at der her var en hentydning til, at Asserbo Slot skulle have haft en stol til sin »hofnar«. Hans Hartvig Seedorff har fremsat den tanke, at det var mere sandsynligt, at pågældende stol var byhyrdens, idet det jo ikke er usandsynligt, at gårdene i fællesskab har haft en hyrde til at tilse kvæget på overdrevet ude ved Arresø på Tibirke Sand.

Samtlige kvindestole i kirkens nordre side bærer udskårne halvrossetter. På den øverste af dem er halvrossetten omrandet af en perlerad, hvilket fortæller, at den med sine to endegavle har tjent som brudestol. På denne stol er på latin anført: Det Herrens år 1562. Degnestolen var oprindelig anbragt i koret, der desuden menes at have rummet et par stolestader i hver side uden udskæringer. Degnestolen er 10 år yngre end de øvrige. Den er mærket 1572, og desuden står der H og MF med en træsko ovenover, hvilket Niels Pedersen i sin smukke bog »Kirken i Tibirke« fra 1903 mener kan tydes som: Hans Træskomand meficet= mig gjorde.

Kirkens gamle alter havde naturligvis også sin plads i koret, hvor det vel har stået ca. midt for østvæggen, flankeret af sidealtrene.

De ophøjede udskæringer på stolestaderne har oprindelig været rødmalede på en svag grønlig bund.

Fra reformationens indførelse til 1742 synes der ikke at være foretaget større forandringer. Måske er dog i dette tidsrum det oprindelige bly tag erstattet med tegl. I dette tidsrum ophørte Tibirke med at være et selvstændigt sogn og blev lagt til Vejby Sogn, således at sognepræsten i Vejby, Chrysostomus (=gyldenmund) Jensen blev

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1971-72

præst for begge sogne. En ordning, der består endnu.

Nedlæggelsen af Tibirke som selvstændigt kirkesogn skyldes sandflugten, som virkede forarmende i en sådan grad, at de Tibirke-bønder allerede i 1605 havde fået en betydelig nedsættelse i deres landgilde, hvilket begrundedes med, som det hedder: De var kommet til agters og forarmede formedelst den store skade de lide af sand. For deres armods skyld kunne de ikke længere blive ved magt og godset besidde, medmindre de fik afslag i deres afgifter. Og 1612 har forarmingen været så fremskredet, at man ved sognepræst Mikkel Rasmussens død har lagt Tibirke Sogn ind under Vejby. Sandflugtens plager vedblev og forværredes sådan, at i 1716 indberetter sognepræsten, at kirken på den ene side var dækket af sand næsten til tagskægget og til tider utilgængelig. På den tid var af kirkebyens 9 gårde de 5 nedbrudte og genopførte et stykke vej nordligere. De 4 var skjult af sand. Man foreslog kong Frederik den 4. at lade kirken nedrive, men kongen svarede: I vor regeringstid er ingen kirke nedbrudt, og ingen kirke skal nedbrydes. Det er ikke her stedet til at fortælle sandflugtens historie. Men kirken blev altså reddet og sognet med.

Pietismens udbredelse medførte forskellige anskaffelser og nyordninger. Det er allerede nævnt, at prædikestolen blev flyttet fra korben til sin nuværende plads. Og det er interessant at se det vekslende åndelige livs historie afspejlet i kirkebygningens udseende. Pietismen er altid blevet beskyldt for at have været en snæver kirkelig bevægelse, men sandheden er jo, at næppe nogen anden åndelig strømning har været så ivrig efter at fremme undervisning som netop pietismen. Det er derfor meget vel tænkeligt, at prædikestolens anbringelse nærmere menigheden skyldes pietismens interesse for, at menigheden des bedre skulle kunne undgå at overhøre præstens tale. I denne periode blev også den gamle altertavle, som formodentlig da har været meget brøstfældig, erstattet af et nadverbillede opsat i en marmoreret indramning, omgivet af søjler m. m. Og samtidig forsynedes kirkestolene med marmorerede døre, så hele kirken fremtrådte som stærkt marmoreret. Denne marmorering var en periode moderne, ligesom en periode i det 19. århundrede egetræsmalingen bredte sig i masser af danske kirker.

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1971-72

Også i denne periode, nærmere bestemt år 1742, blev korets nord-vestre hjørne forsynet med en lukket herskabsstol til brug for den efter sandflugtens bekæmpelse ansatte inspektør, der vel nærmest var en forløber for distriktets senere skovridere. Denne stol var også marmormalet og står endnu med sin indskrift, der følger overkanten og lyder: Her ordets frugter høstes for inspektørens hus, at de deraf kan trøstes trods Satans vold og knus. Og der er tilføjet: Anno 1742 er denne Kongens kirke malet.

Det ser endvidere ud til, at døbefonten i samme periode er flyttet til sin plads i koret. Og den har mærkeligt nok været malet, ligesom man foruden træværket også har malet hvælvingernes ribber og buer, for at hele kirken kunne få udseende af at være en marmorhal. Selvom det hedder sig, at om smagen kan der ikke diskuteres, tør man vel nok have lov at ryste lidt på hovedet af denne tids marmormode.

Formodentlig er denne marmorering blevet overkalket inden udgangen af århundredet, og alt træværket undtagen alter og prædikestol er blevet malet med ensartet, grå farve, ja, endogså døbefonten blev malet grå!

I 1870 købtes kirken af sognebeboerne, som i 1880 lod alt indvendigt træværk egetræsmalet og lod stolestadedørene fjerne.

I 1939 fik kirken sit gamle alter tilbage i restaureret stand. Alteret havde en tid lang været i Nationalmuseets varetægt, og når det nu står på sin gamle plads, er det ikke som kirkens ejendom, men som deponeret og udlånt af Nationalmuseet. Pietismens altertavle findes nu ophængt i koret.

Det meste af, hvad her er fortalt, vil findes i Niels Pedersens ovennævnte bog om kirken i Tibirke. Men da denne bog for længst er udsolgt og derfor vanskelig tilgængelig, har jeg fundet det forsvarligt at medvirke til, at denne bogs interessante stof bliver tilgængelig for et større publikum.

I nyere tid har menighedsrådene i stigende grad følt ansvaret for kirkernes røgt. Når man har en stor kærlighed til den gamle Tibirke Kirke, kan man glæde sig over den iver og påpasselighed, hvormed de skiftende menighedsråd har vogtet på og værnet om den gamle, skønne kirke, der nu i nyere tid er skønnere end nogensinde.

H. P. Honore